

ronam suam generalius solito de industria convocatis, secretum cordis sui primitus revelavit. Tunc religiosus vir episcopus Lingonensis, de Rohes, quæ antiquo nomine vocatur Edessa, depopulatione et oppressione Christianorum et insolentia paganorum satis episcopaliter peroravit, et de flebili materia fletum plurimum excitavit; monens omnes ut cum rege suo ad subveniendum Christianis Regi omnium militarent. Ardebat et lucebat in rege zelus fidei, contemptus voluptatis et gloriae temporalis, exemplum omni sermone præstantius. Tamen quod serebant, verbo episcopus, rex exemplo, non illico messuerunt. Statutus est ergo dies alius Verzeiaco in Pascha, quo in Passione Domini omnes unanimiter convenirent; et in resurrectione, quibus foret cœlitus inspiratum, crucis gloriam exaltarent. Rex interim pervigil in incepto, **12** Romam Eugenio papæ super hac re nuntios mittit. Qui lætanter suscepti sunt, lætantesque remissi, referentes omni favo litteras dulciores, regi obedientiam armis modum et vestibus imponentes jugum Christi suave suscipientibus peccatorum omnium remissionem, parvulisque eorum et uxoribus patrocinium promittentes, et quædam alia quæ summi pontificis sanctæ curæ et prudenti visa sunt utilia continentes. Optabat ipse tam sancto operi manum primam præsens imponere, sed tyrannide Romanorum præpeditus non potuit. Sancto vero Clavallensi abbati Bernardo curam istam delegavit. Tandem dies adfuit regi optatus. Abbas etiam apostolica auctoritate, et propria sanctitate munitus, et convocatorum maxima multitudo loco et termino pariter adfuerunt. Suscepit ergo rex a summo pontifice sibi missum crucis insigne, et proceres multi cum eo. Et quoniam in castro locus non erat qui tantam multitudinem capere posset, extra in campo fixa est abbati lignea machina, ut de eminenti circumstantibus loqueretur. Hanc ascendit cum rege cruce ornato. Cumque cœleste organum more suo divini verbi rorem fudisset, cœperunt undique conclamando cruces, cruces expetere. Et cum earum fascem præparatum seminasset potius quam dedisset, coactus est vestes suas in cruces scindere et seminare. In hoc laboravit quandiu fuit in villa. Supersedeo scribere miracula quæ tunc ibidem acciderunt quibus visum est id Domino placuisse, ne, si pauca scripsero, non credantur plura fuisse; vel si multa, materiam videar omisisse. Tandem edicto quod post annum progredierentur, omnes ad suam cum gaudio repedarunt.

Abbas vero sub **13** tenui corpore, et pene præmortuo robustum tegens spiritum, ubique circumvolat prædicando, et multiplicati sunt super numerum in parvo tempore crucem portantes. Rex quasi jam nactus gaudium suum fidei propagandæ, de spe futuri exercitus copiosi, Apuliam regi Rogerio nuntios mittit. Qui de omnibus rescripsit ad libitum. Insuper viros remisit nobiles qui, regnum suum in victualibus, et navigio, et omni necessitate, et se

vel suum filium itineris socium promittebant. Misit etiam alios Constantinopolitano imperatori, cuius nomen ignoro, quia non est scriptum in libro vitæ. Hic in longo rotulo prolixam adulationem depinxit, et regem nostrum nominando sanctum, amicum et fratrem, promisit plurima quæ opere non implevit. Sed hæc alias. Alemannorum et Hungarorum etiam reges de foro et transitu requisivit; quorum nuntios, et litteras ad suam voluntatem recepit. Harum quoque regionum duces multi et comites, ejus exemplo provocati, de itineris illi societate scribebant. Sic ad nutum omnia procedebant. Interea fama volat, Angliam transfretat, et aliarum recessus penetrat insularum. Parant naves maritimi cum rege navigio processuri. Cæterum, dum rex lustrans omnia statum regni ordinat, dum subditis in posterum pacem firmat, omnes undique nuntii Parisiis convenerunt. Revertenti omnes pariter affuerunt: imperatorum sacras et ducum chartas offerunt, verboque et litteris quicquid poposcerat pollicentur. Habet rex optionem cui fidem habeat, in quo compendium credat. Sed illi mos erat ut socii essent consilii qui forent et laboris, Omnes igitur ad *Circumdederunt me* Stampas vocat, ut **14** pariter eligerent, quod pariter tolerarent. Qui sicut fuerunt inveniendi alacres, sic utinam essent in electione prudentes! Congregata enim loco et termino episcoporum et nobilium multitudine, tam gloriosa quam magna, prædictus etiam abbas et prædicandus præsentiam suam obtulit, et rumorem attulit, et utroque lætabundam reddidit concionem. Nam de Alemannia veniebat, regemque et regni proceres militiæ crucis Christi adjunxerat. Deinde diversarum regionum leguntur litteræ, nuntii audiuntur, et hæc usque ad vesperum protenduntur. In his duxerunt lætam diem; et quod superfuit in crastinum distulerunt. Venit dies magis læta quam prospera. Interfuerunt congregatis, qui Græcos dicerent, sicut lectione et experientia noverant, fraudulentos. Rex autem et sui, qui merito nullarum gentium vires timebant, fraudes utinam timuissent! Sed quia non est consilium nec prudentia contra Deum, elegerunt viam per Græciam morituri. Sic secunda dies terminata est, non secunda.

Tunc viri nobiles, regis Rogerii nuntii, confusi abeunt, dolentium habitu domini sui satis expresse monstrantes affectum, de dolis Græcorum prædicantes nobis quod postea sumus experti. Nec mirum si Rogerius rex potens et sapiens regem optabat, si Francos diligit, nostrarum partium oriundus. Postremo revolvit diem tertiam gratia Trinitatis; et congregati, gratia prius sancti Spiritus invocata, (quam pridie utinam similiter invocassent!) deinde a sancto abbate sermone habito spiritali, de regni custodia prosequuntur. Rex autem more suo sub timore Dei reprimens potestatem prælatis Ecclesiæ et regni optimatibus eligendi indidit **15** libertatem. Eunt igitur ad consilium, et post aliquantulum moram, cum quod erat melius elegissent, san-

ctus abbas præcedens revertentes, sic ait: Ecce gladii duo hic. Satis est. Te, Pater, Sugerii, et Nivernensem comitem monstrans. Quod valde placuit omnibus, si soli comiti placuisset. Sed se ille Carthusæ devoverat, quod cito post effectui mancipavit, et nec regis nec omnium diutinis precibus potuit revocari. Impenitur tandem tibi soli onus amborum, quod inconcussa pace tulisti, et hoc esse onus Christi ex levitate sensisti. Inter hæc indicitur dies in Pentecosten profecturis, et in optatis undecunque Metis glorioso et humili principi congregandis. Post hæc, ne aliquid deesset benedictionis aut gratiæ, Romanus pontifex Eugenius venit, et Pascha Domini in ecclesia Beati Dionysii honore quo deicit celebravit. Affluunt multi multarum partium utriusque miraculo, videlicet regi et apostolico peregrinis. Papa vero bene ordinata confirmat, enormia multa componit, dum regis promotionem expectat. Illo anno in quarta feria Pentecostes edictum accidit. Sic regi celebria cuncta succedunt. Dum igitur a beato Dionysio vexillum, et abeundi licentiam petiit (qui mos semper victoriosis regibus fuit), visus ab omnibus planetum maximum excitavit, et intimi affectus omnium benedictionem accepit. Dum vero pergeret, rem fecit laudabilem, paucis tamen

imitabilem, et forsitan suæ celsitudinis nulli. Nam, cum prius religiosos quosque Parisiis visitasset, tandem foras progrediens, leprosorum adiit officinas. Ibi certe vidi eum cum solis duobus arbitris interesse, et per longam moram cæteram suorum multitudinem **16** exclusisse. Interim mater ejus, et uxor, et innumeri alii ad Beatum Dionysium præcurrunt. Et ipse postmodum veniens, papam, et abbatem et Ecclesiæ monachos invenit congregatos. Tunc ipse humillime humi prostratus, patronum suum adorat; Papa vero et abbas auream portulam reserant, et argenteam thecam paululum extrahunt, ut osculato rex et viso quem diligit anima sua, alacrior redderetur. Deinde sumpto vexillo desuper altari, et pera, et benedictione a summo pontifice, in dormitorium monachorum multitudini se subducit. Non enim patiebantur moras oppressio populorum, et mater et uxor, quæ inter lacrymas et calorem pene spiritum exhalabant. Sed luctum et planctum qui ibi inerat velle describere, tam stultum est quam impossibile. Illo die retentis paucis suorum, in refectorio comedit cum fratribus; et osculatus postmodum omnibus recessit, orationibus et lacrymis omnium prosecutus.

LIBELLUS SECUNDUS.

Tædiosa est semper longa loquacitas pluribus occupato. Unde vereor ne nostra oratio nimis prolixè sine respiratione cucurrerit. Sed date, quæso, mihi, Pater, hanc noxam. Intereram lætis rebus, et patriæ meæ, nomina scribens, et rerum reminiscens, quod lætus videram, sine tædio diutius recolebam. Non enim cito afferunt jucunda laborem. Modo vero novo principio succingor ad aspera, intraturus exteras regiones, sicut actu fecimus, sic sermone; et laboriosa deinceps citius **17** terminabo.

Post discessum gloriosi regis ab ecclesia Beati Dionysii, nihil in regno ejus actum est memorandum, nisi forte vultis scribi quod in regni cura vobis dedit socium Remensem archiepiscopum. Nescio tamen si comes Rodulfus, quia tunc excommunicatus erat, debeat a communione nostri sermonis excludi, qui (ne vobis duobus deesset gladius sæcularis) tertius additus est, ut triplex funiculus difficile rumperetur (*Eccle. iv*). Metis ergo, quia ibi convenimus, stylum vertamus: ubi rex cum jure domini nihil suum invenerit, omnes tamen invenit ex gratia, sicut Verduno jam fecerat, quasi servos. Fixis ergo tentoriis extra urbem, paucis diebus venientem exercitum expectavit, statuitque leges paci cæterisque utilitatibus in viam necessarias, quas principes sacramentis et fide firmaverunt; sed quia ipsi non bene tenuerunt, eas nec ego retinui.

Inde præmittit Wormatiam prudentes et religiosos viros, Aluisum Atrebatensem episcopum et Sancti Bertini abbatem Leonem, ut in Rheno qui ibi præterfluit navigium subsequenti exercitui præpararent. Quod optime compleverunt, congregata undique tanta multitudine navium ut ponte non egerent. Hujus clerus et populus civitatis in solemnitate apostolorum Petri et Pauli regem valde solemniter susceperunt. Hic primam nostri populi stultam superbiam sensimus.

Transmearunt enim milites, inventaque pratorum satis ampla latitudine, venerabilem episcopum Luxoviensem Arnulfum, cum suis Northmannis et Anglis domino regi placuit expectare. Affluabant nobis per fluvium ab urbe victualia, et erat nostrorum et indigenarum assiduus commeatus. **18** Oboritur tandem rixa. Peregrini autem nautas in fluvium projecerunt. Quo viso cives currunt ad arma, et vulneratis aliquibus unum illico peremerunt. Turbantur hoc scelere peregrini, clamare ignem pauperes, tam civibus exitiabilem quam etiam quibusdam nostris, divitibus mercatoribus scilicet et cambitoribus. Sed utrosque stultos, Deo volente, represserunt utrarumque partium sapientes. Cives tamen adhuc timent, et subductis utriusque ripæ navibus auferunt commeatum. Sed religiosus vir Atrebatensis episcopus, navi quadam cum labore re-

perta cum quibusdam baronibus transmeat, turbam sedat, et securitatem civibus pollicetur. Postea reductis navibus commeant more solito, nobisque necessaria ministrantur.

Huc usque quod de populo malum præsagium habebatur, hic primo expertum est. Exinde multi de turba se per Alpes a nobis separaverunt, quia omnia præ multitudine carius emebantur. Rex quoque castra movet præmisso Ratisponam venerando Atrebatensi, cum cancellario et abbate Sancti Bertini causa nuntiorum imperatoris Constantinopolitani, qui ante multos dies regem ibi præstolabantur. Ad hanc urbem omnes Danubium ponte optimo transierunt, inveneruntque navium multitudinem copiosam, quæ sarcinas nostras, multumque populum usque Bogariam deportarunt. Bigas etiam et quadrigas nonnulli navibus imponebant, ut damnum præteritum in desertis Bogariæ compensarent. Sed prius et postea magis fuere spei quam utilitati. Ad cautelam hæc omnia dicimus posteriorum. Nam cum esset quadrigarum maxima multitudo, si offendeat una, mora omnibus erat æqualis: **19** si vero plures vias inveniebant, omnes pariter aliquando sepiebant, et summarii vitantes earum impedimentum persepe gravius incurrebant. Ex hoc erat mors frequens equorum, et de parvis dictis querelæ multorum. Hujus populi civitatis, regem valde regaliter susceperunt. Sed quoniam id toties replicari non potest, quoties illi gratis devotionem sui animi demonstrarunt, dicendum semel est omnes villas, castella, et civitates usque Constantinopolim honorem illi regium, magis et minus, omnes tamen pro viribus exhibuisse. Sed cum esset omnium par voluntas, magis et minus dico, quia non erat omnium idem posse. Fixis ergo tentoriis et rege hospitato, imperatoris legatarii vocati veniunt. Quo salutato, sacrisque redditibus responsionem stantes expectant; non enim sederent nisi jussi. Post præceptum vero, positus subselliis quæ secum attulerunt, subsederunt.

Vidimus ibi quem postea didicimus morem Græcorum, sedentibus dominis omnem pariter astare clientelam. Videas juvenes fixo gressu, reclino capite, in propriis dominis erectis aspectibus cum silentio, solo nutu ipsis parere paratos. Non habent amictus, sed vestibis sericis curtisque et clausis undique divites induuntur, strictisque manicis expediti, more pugilum semper incedunt. Pauperes, etiam excepto pretio, similiter se coaptant. Chartas autem plenarie interpretari, partim non decet, partim non possum. Nam prima pars earum et maxima tam inepte humiliter captabat benevolentiam, ut verba nimis affectuosa, quia non erant ex effectu, non solum imperatorem, sed, etiam mimum dicerem dedecere. Et ideo pudor est **20** tendentem ad alia talibus occupari. Non possunt autem, quia Franci adulescentes, etiam si velint, non possunt Græcos æquare.

Rex vero cuncta, licet cum rubore, prius exponi tolerabat, sed ex quo fonte procederent nesciebat.

A Tandem vero cum eum in Græcia nuntii frequentarent, et semper ab hujusmodi procemio inchoarent, vix ferebat. Religiosus autem et animosus vir, Lingonensis episcopus Godefridus, quadam vice regi compatiens, narrantisque et interpretis moras non ferens, ait: Fratres, nolite gloriam, majestatem, sapientiam et religionem ejus tam frequenter iterare. Se ipse novit, et nos bene novimus eum, sed quod vultis celerius et liberius intimare. Semper tamen, etiam inter quosdam laicos istud proverbium notum fuit:

..... *Timeo Danaos, et dona ferentes.*

(VIRGIL., *Aeneid.*, lib. 2, vers. 49.)

Pars autem ultima chartarum, quæ ad rem pertinebat, continebat hæc duo: scilicet ut rex imperatori de suo regno nullam civitatem aut castrum offerret, imo restitueret ei si ab aliquo quod sui juris esset Turcos excluderet, et hoc sacramentis nobilium firmaretur. Primum satis competens nostris sapientibus videbatur, pro altero vero diu est quaestio de jure ventilata. Quidam dicebant: Quod sui juris esse potest vel pretio, vel ratione, vel viribus a Turcis expetere. A nobis autem cur non debet, si nos hoc viderit aliqua occasione possidere? Alii vero dicebant illud debere nominari, ne de propositione indefinita lites possint in posterum excitari.

Inter hæc dies plures pertranseunt, et Græci moras causantur, verentes, ut dicebant, ne imperator cavens sibi comburat pabula, destruat immunita; hoc enim facturum se prædixerat, si nos, inquit, moraremur, quasi **21** sciens ex hoc quod vos pacifici non venitis. Quod si fecerit, postea nec, ipso volente, in via plenarie necessaria invenietis. Tandem vero quidam ex parte regis de securitate sui regni juraverunt, et ipsi forum idoneum, concambium competens, et alia quæ nostris utilia visa sunt pro suo imperatore sacramento simili firmaverunt. Aliud autem quod inter ipsos definiri non potuit, mutæ regum præsentiae reservarunt. Post hæc unus eorum, Demetrius nomine, cum festinatione recedit, alius qui Maurus dictus est, nobiscum remansit. Eliguntur deinde qui cum eodem Mauro Constantinopolim præmittantur (hoc enim inter alia litteræ requirebant) Aluisus Atrebatensis, Bartholomæus cancellarius, Archembaldus Burbonensis et quidam alii. Procedunt igitur expeditius legatione suscepta, subsequente rege morosius, sicut ferre poterat, constipatio populosa.

D In his quæ scribimus pro exemplo est descriptio prohibitatum, pro directione itineris nomina civitatum, pro cautela viatici qualitas regionum. Nunquam enim deerunt sancti sepulcri viatores, eruntque, si placet, de nostris eventibus cautiore. Igitur Metis, Wormatia, Wirceburgis, Ratispona, Patavia civitates opulentissimæ tribus dietis a se invicem distant. A postremo nominata quinque dietæ sunt usque ad Novam urbem; ab hac, una usque ad portas Hungariæ. Quæ interjacent, nemorosa sunt, et nisi deferantur de civitatibus, non sufficiunt exercitui

victualia ministrare, rivis tamen abundant, et fontibus et pratis. Cum transirem regionem istam, aspera mihi montibus videbatur, nunc autem planam judico respectu Romanæ. Hungaria ex hac parte aqua **22** lutosa cingitur; ex alia vero a Bogaria amne lucido separatur. In medio sui fluvium habet Droam, qui stanni more unam ripam proclivem habet, et alteram arduam, unde modica pluvia effluit, et adjutus vicinis paludibus etiam aliquanto remota submergit. Audivimus eum multos Alemannorum, qui nos præcesserant, subito inundasse; nos autem ubi castra eorum fuerant, vix potuimus transvadere. In hoc parvas naves habuimus et paucas; ideo fuit opus equos natate, qui facilem ingressum et egressum difficilem habentes, cum labore quidem, sed tamen Deo volente sine damno transibant. Cætera omnis aqua terræ hujus, lacus sunt, paludes et fontes, si tamen fontes sunt, quos paululum fossa humo, etiam in æstate faciunt transeuntes, excepto Danubio qui hanc satis in directum præterfluit, et multarum regionum divitias nobili civitati Estrigim navigio invehit.

Terra hæc in tantum pabulosa est, ut dicantur in ea pabula Julii Cæsaris exstitisse. In hac pro voto nobis fuerunt et forum et concambium. Hæc dietas quindecim habet. Deinde Bogaria in ingressu castrum attollit quod Bellagraya dicitur Bogarensis, respectu cujusdam quæ in Hungaria est, ejusdem nominis civitatis. Inde ad unam dietam interposito quodam fluvio, Brundusium civitatem pauperulam. Quod de illa superest, ut ita dixerim, pratium est **C** nemorosum, vel nemus pabulosum. Bonis abundat quæ sponte nascuntur, et cæteris est habilis, si colonos habet. Non plana jacet, nec montibus asperatur, sed inter colles vineis et segetibus habiles, rivis et fontibus lucidissimis irrigatur. Caret fluviiis, sed usque Constantinopolim exinde nobis **23** navibus opus fuit. Hæc ad quintam dietam, primam sed modicam, ex hoc parte Græciæ civitatem Nit ostendit. Nit, Hesternit, Philippopolis, Andrinopolis civitates sunt, quatuor dictis ab invicem dissidentes, et ab ultima usque Constantinopolim sunt quinque. Quæ interjacent plana sunt, villis et castellis, omnibusque bonis redundantia. Dextra lævaque montes sunt, tam prope ut videantur, et tam longe ut lata, dives et jucunda planities includatur. Hactenus **D** hæc.

Oportet autem nos ultro citroque progredi et reverti. Multa enim scribenda se offerunt, sed non debet oratio rerum multiplicitate confundi. Collateraliter incedunt causæ, sed oportet servari consequentiam in sermone. Ecce enim rex et imperator occurrerunt mihi memoriæ pariter Ratisponæ. Sed cum rex mihi sit principalis materia, me cogunt tamen de imperatore pauca inserere facta eorum communia. Nostrum regem præcessit Alemannus loco et tempore. Noster processit in Pentecosten, ille in Pascha; noster de Beato Dionysio movit pedem, ille de Ratispona; hoc tamen nostro con-

A tulit quod ille præcessit, quia cum in terra ejus multi fluvii sint, super ipsos, sine proprio labore et sumptu novos pontes invenit. Ut autem verum fatear, valde imperialiter egressus est et navali apparatu, et pedestri exercitu. Et bene; habebat enim tunc Hungaros inimicos. Igitur imperator animosus, navalis et pedes, habens in navibus copiosum militem secum, et juxta se per terram equos et populum, sicut et oportuit et decuit principem, ingressus est Hungariam. Erat autem quidam, Boricius nomine, qui jus hæreditarium in regno illo clamabat, et super hoc Stampas **24** regi nostro litteras miserat, plenarie querimoniam exponentes, et humiliter justitiam postulantes. Hic dum regi nostro veniret obviam, litteras suas sequens, ostendit in quo confidere posset imperatorem. Causam igitur suam illi exponit, multa promisit, imo sicut audivimus, dedit, et ab eo spem sui juris accepit. Rex autem Hungaricus sciens se posse vincere facilius auro quam ferro, multam pecuniam inter Alemannos effudit, et eorum impetum evasit. Boricius autem spe frustratus inani, delitescens arte qua potuit, regis transitum expectavit, et nescio qua intentione furtive se Francis immiscuit. Discitur tamem hoc duos principes scisse, et gratia imperatoris Constantinopolitani, neptem ejus habebat, hunc illie satis favorabiliter adhæsisse.

Tali velamine tectus et tutus, procedit cum exercitu per Hungariam. Inter hæc rex Hungaricus nostrum timens et venerans, legatis et muneribus ejus gratiam conquirebat: sed interposito Danubio præsentiam devitabat. Optabat autem ejus colloquium quem fama sibi commendaverat, res monstrabat; sed cum navigare in nostram ripam timeret, humiliter supplicat regi, ut ad suam ripam sua dignatione veniret. Rex igitur, cui mos erat dilectione et humilitate facile superari, ductis secum quibusdam episcopis et ducibus, ejus paruit voluntati. Deinde post oscula, post amplexus, statuunt pacem, firmant amorem, et ut securi deinceps per Hungariam nostri peregrini transirent. Quo facto rex noster Hungarum lætum dimisit. Prosequuntur eum regia munera, equorum, vasorum et vestium et parat adhuc rex Hungarus nostrum et ejus optimates pro posse venerari, **25** cum ecce intelligit inter Francos esse Boricium. Mittit ergo qui regi fœdus novum dilectionis, et pacis prætenderent, et inimicum suum, qui latebat in exercitu sibi tradi prece humili postularent. Hoc totum factum est nocte. Rex autem, totius duplicitatatis ignarus, id penitus non credebat. Sed tandem illis constanter hoc asserentibus et precantibus acquievit. Illi ergo læti audacter amplius quam prudenter incedunt, nam ille tumultu quaerentium a lecto excitus nudus evasit. Unde illi confusi redierunt. Fugitivus autem non tamen stupidus dum tendens ad fluvium tentoria exisset, obvium habuit armigerum super optimum equum, cum quo pro equo animose confligit. Clamat armiger, et resistit, et magis superat elamore quam viribus. Confluit

enim undique qui Boricium sicut latronem capiunt, et verberatum, lato sordidum, nudum, exceptis femoralibus, regi adducunt. Omnes eum latronem putabant, ipse vero regi prostratus, licet ignoraret linguam nostram, et rex tunc interpretem non haberet, quædam tamen verba nota, barbaris vocibus inserens, et suum nomen sæpius iterans, quis esset aperuit. Mox igitur honeste induitur et in crastinum reservatur. Hungarus autem rex qui prope nos tentoria fixerat, et Boricium jam expertus metuebat, loco vicinus et timore curiosus, illico scivit quod gestum est. Hunc ergo a rege sicut ab amico, et pro fœdere amoris quasi ex debito requirit, et insuper ob hoc multa, imo vix credenda promittit. Similiter prece et pretio sollicitat ani-

mos procerum; sed non valet extorquere a rege instantia precum aut munus, nisi quod prius iudicasset communis sententia **26** sapientum. Suum hunc fatebatur amicum, non tamen propter eum sibi faciendum esse quod dedeceret peregrinum. Episcopi tandem, et optimates alii convocati, discussa ratione iudicaverunt ut rex regi pacem servaret, et viro nobili, licet capto, vitam servaret, quia scelus esset utrumque, et morti hominem vendere, et amici sine ratione fœdera rumpere. Ergo rex Hungarus se nostris non credens, sed tristis abscedens, tutiora et remotiora sui regni requirit; noster autem Boricium satis honeste secum habens, de Hungaria educit.

LIBELLUS TERTIUS.

Hucusque lusimus, quia nec damna pertulimus ex malitia hominum, nec pericula timuimus de astutia subdolorum. Ex quo autem intravimus Bogariam, terram Græcorum, et virtus laborem pertulit, et sensus exercitium. Ingressuri desertum, in Brundisio paupere civitate victualibus onustamur, quæ maxime Hungaria per Danubium ministravit. Erat ibi tanta navium multitudo, quas Alemanni adduxerant, ut domibus ædificandis, et igni civibus in longum sufficerent. Harum minores nostri accipiebant, et transducto amne, de quodam castro Hungariæ non longe posito, necessaria convehebant. Hic primo cupream monetam et stammas offendimus; et pro una earum v denarios, et pro xii solidis marcam tristes dabamus, vel potius perdebamus. Ecce in introitu suæ terræ Græci perjurio maculantur. Debetis enim jam dicta reminisci, illos scilicet pro suo imperatore forum idoneum et concambium nostris jurasse. **27** Cæterum deserta transivimus, terramque pulcherrimam et opulentissimam, quæ sine interruptione protenditur usque Constantinopolim intravimus. Hic primo cœperunt injuriæ fieri et inveniri; nam cæteræ regiones quæ nobis necessaria competenter vendiderunt, nos omnino pacificos invenerunt. Græci autem suas civitates et castella observabant, et per murum funibus venalia submittebant; sed nostræ multitudini non sufficiebat victus tali mora ministratus. Peregrini ergo, in rerum abundantia penuriam non ferentes, prædis et rapinis sibi necessaria conquierebant. Visum tamen est aliquibus hoc Alemannorum nos præcedentium culpa fuisse, qui cum omnia prædarentur, invenimus eos insuper aliqua suburbia combussisse. Nam (quod ægre referendum est) Philippopolis extra muros nobilem burgum Latinorum habebat, qui supervenientibus abundanter pretio necessaria ministrabat. Ubi cum tabernis inse-

dissent Alemanni, malo auspicio adfuit jocular, qui licet eorum linguam ignoraret, tamen sedit, symbolum dedit, bibit, et post longam ingurgitationem, serpentem quem præcantatum in sinu habebat extrahit, et scypho terræ imposito superponit, et sic inter eos quorum mores et linguam nesciebat, cæteris lusibus joculariis sese frangit. Alemanni quasi viso prodigio illico cum furore consurgunt, mimum rapiunt, et in frustra discernunt. Scelusque unius omnibus imputant, dicentes quod eos occidere Græci veneno volebant. Turbatur urbs tumultu suburbii, et dux cum turba suorum ut sedaret turbam foras inermis sed festinus egreditur, turbatus autem a vino et furore oculus Alemannorum non arma videt, sed cursum. Unde **28** causa pacis accurrentibus occurrunt irati, putantes a se homicidii vindictam exigi. Illi autem fugientes in urbem recepti sunt.

Tunc sumptis arcubus (hæc enim sunt arma eorum) denuo exeunt, fugant quos fugerant, occidunt, vulnerant, expulsisque omnibus de suburbio, cessant. Ibi multi Alemannorum occisi sunt, et maxime in hospitibus, et pro pecuniis suis in speluncis projecti. Resumptis ergo animis et armis, ut vindicarent suam verecundiam et aliorum necem, redierunt et extra muros fere omnia combusserunt. Nostris etiam erant importabiles Alemanni. Nam quadam vice quidam nostrorum regiæ multitudinis oppressionem vitantes, et ideo præeuntes, juxta illos hospitali sunt. Itur ad forum ab utrisque, sed Alemanni non patiebantur ut Franci aliquid emerent, nisi postquam ipsi exinde satis habuissent. Inde rixa, imo garritus oboritur, ubi enim alter alterum non intelligens, cum clamosa voce impetit, garritus est. Franci ergo percutientes et repercussi, de foro cum victualibus redierunt. Alemanni autem, quia multi erant, paucorum Francorum super-

biam dedignant, contra illos arma sumunt, furiose invadunt, illique similiter armati animose resistunt. Sed Deus illud nefas nocte cito superveniente finivit. Nocte illa ignis eorum nec exstingui potuit, nec consopiri, quia mane debacchantes acrius surrexerunt. Sed sapientes eorum, stultorum genibus provoluti, humilitate et ratione insaniam sedaverunt. Sic Alemanni præcedentes omnia perturbant, et ideo Græci subsequenter nostrum pacificum fugiebant. Conventus tamen ecclesiarum, et clerus omnis de civitatibus exeuntes, cum iconiis suis et alio Græco apparatu, **29** illum semper cum timore et honore debito suscipiebant. Dux quoque Hesternensis, cognatus imperatoris, in via regi semper adhærens, et pacem indigenis, et ex parte forum fecit exhiberi peregrinis. Qui regi de victualibus satis honorifice serviebat, sed ipse inde sibi parum vel nihil retinens, modo totum divitiibus, modo pauperibus dividebat. Ideoque cum illo pax districtius servabatur, quia ibi minus necessitatis et amplius erat timoris. Multæ vero illum præcedebant acies et sequebantur, vel de foro, si poterant, vel de prædis quia hoc poterant, sibi abundantiam conquiritantes. Tandem venit Philippopolim, ubi Aluisus venerandus Atrebatensis episcopus, dum legatione Constantinopolim fungeretur, octavo Idus Septembris in sancta confessione obierat. Hic post longam ægritudinem dum inter festum sancti Bertini, cujus monachus fuerat, et Nativitatem beatæ Mariæ acrius urgeretur, obortis lacrymis, quarum gratiam semper habuerat, monachis suis et clericis convocatis dixit: Charissimi, festum sancti Bertini honore debito celebratis, sed quia solemnitati beatæ Mariæ vobiscum non intererem, impendite mihi gratiam quam potestis, ut præoccupantes eam, sumptis libris omne mihi servitium solemniter decantetis. Illi autem flebiliter obsequentes, diei et noctis omne servitium morosius decantarunt. At ille quotiescunque illud, Ave, singulare, vel nomen Virginis audiebat, in ipso mortis articulo, nitu debili, sed devoto surgebat. Post hæc reddidit Virgini animam, cujus ipsa tam devote jam tenebat memoriam. Corpus autem ejus extra urbem in ecclesia Sancti Georgii, ante altare venerandam habuit sepulturam. **30** Ad cujus tumulum rex postmodum veniens, illum obiisse doluit et cum suis episcopis et abbatibus ei lugubres exsequias iteravit. Sciendum quoque est quod nos pro certo vidimus febricitantes prius subitus ferebatur, deinde supra tumulum obdormire, postmodum de sua sanitate Deo et defuncto episcopo gratias agere. His autem paululum intermissis, libet Alemannos Constantinopolim duci, imo etiam et transduci, debet enim res ordine quo gesta est recitari. Incedunt igitur satis audacter, sed minus sapienter, quia, dum in terra illa ubique inveniunt opulentiam, et in ea non habent temperantiam, pedites eorum remanentes ebrii necabantur, et inhumatis eorum cadaveribus omnia fœdabantur. Unde

Francis sequentibus minus nocebant armati Græci quam occisi Alemanni. Illi vero venientes Andrinopolim, invenerunt transitum Constantinopolim, partim resistendo, partim consulendo prohibentes, et apud Sanctum Georgium de Sisto [an de Xysto?] mare strictius et solum fertilius asserentes. Sed imperator eorum resistentes et consulentes æqua lance vilipendit. Tendens ergo quo cœperat, in medio fere itinere pratium invenit, fluviolo quodam vel torrente irriguum, et mari contiguo terminatum. Dum igitur ibidem fixis tentoriis pernoctaret, erupit pluvia super eos quidem sicut audivimus modica, sed in montibus tanta inundantia, ut eos potius raperet quam aspergeret. Torrens enim tumidus, et rapidus tentoria sibi obvia, et quidquid continebant involvens et rapiens, in mare vicinum præcipitavit, et ipsorum multa millia submersit. Imperator autem et superstes multitudo, non sine dolore quidem, sed tamen velut **31** sine damno tantum malum perferentes, consurgunt, et quasi audaciores redditi pro eventu Constantinopolim veniunt. Erat ante urbem murorum ambitus spatiosus et speciosus, multimodam venationem includens, conductus etiam aquarum et stanna continens. Inerant etiam quædam fossa et concava, quæ loco nemonum animalibus præbebant latibula. In amenitate illa quædam palatia nimia ambitione fulgebant, quæ imperatores ad jucunditatem vernorum temporum sibi fundaverant. In hunc, ut verum fatear, deliciarum locum, Alemannus imperator irrupit, et undique pene omnia destruens, Græcorum delicias ipsis intuentibus suis usibus rapuit. Imperiale namque palatium et singulare quod muris supereminet urbis, istum sub se habet locum, et inhabitantium in eo fovet aspectum. Tamen si tale spectaculum Græco imperatori stuporem attulit, vel dolorem repressit, et per suos Alemanni colloquium postulavit. Sed alius eorum ingredi civitatem, alius egredi timuit aut noluit, et neuter pro altero mores suos aut fastus consuetudinum temperavit. Rex interim Francorum, cui semper mos fuit regiam majestatem humilitate condire, imperatori Alemannorum cum multa prece mandavit ut eum citra Brachium exspectaret, et quorum voluntas eadem eundem laborem susceperat, eodem consilio fruenterentur. Ipse vero fervore quo cœpit accelerat, et accepto a Græco imperatore duce itineris, imo potius erroris et mortis, transmeat. Et licet ego præscriperim, et verum sit de illius exercitu infinitos jam obiisse, audivimus tamen a Græcis qui numerarunt transeuntes eum cum nongentis millibus et quingentis sexaginta sex [forte. nonaginta.] transfretasse. **32** Venit ergo Nicomediam, ubi sui oborto scandalo schisma fecerunt. Imperator tetendit Iconium, frater autem ejus Otto Frisingensis episcopus, et nobiles multi cum eo maritima tenuerunt. Flebiles eorum eventus et celeres, loco et tempore referemus; sed ad nostros interim redeamus. Venerandus Metensis episcopus, et frater ejus Renaldus